

Міністерство освіти і науки України

Херсонський державний університет

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Одеський національний університет імені Іллі Мечникова

Інститут географії НАН України

Товариство дослідників України

Херсонський відділ українського географічного товариства

Щецинський університет (Польща)

Університет Кент (Велика Британія)

Університет Осло (Норвегія)

Цюрихський університет (Швейцарія)

ЗБІРНИК

тез доповідей за матеріалами

Міжнародної науково-практичної конференції «УКРАЇНСЬКА ГЕОГРАФІЯ У ВИКЛИКАХ ВІЙНИ»

8-9 червня 2023 року

ХЕРСОН 2023

УДК 911(477)"364"

Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу
Херсонського державного університету заборонено

Редакційна колегія:

- Ігор Пилипенко** доктор географічних наук, професор, декан факультету біології, географії та екології, Херсонського державного університету.
- Дар'я Мальчикова** докторка географічних наук, професорка, Херсонський державний університет.
- Роман Сливка** кандидат географічних наук, доцент, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
- Сергій Запотоцький** доктор географічних наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка
- Костянтин Мезенцев** доктор географічних наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка
- Мирослав Заячук** доктор географічних наук, професор, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
- Олександр Топчієв** доктор географічних наук, професор, Одеський національний університет імені Іллі Мечникова.
- Вікторія Яворська** докторка географічних наук, професор, Одеський національний університет імені Іллі Мечникова
- Євгенія Маруняк** докторка географічних наук, член-кореспондент НАН України, Інститут географії НАН України
- Павло Остапенко** кандидат географічних наук, голова Товариства дослідників України
- Павел Чаплінський** доктор географічних наук, професор Щецинського Університету, інститут просторового господарства і соціально-економічної географії, Польща (м. Щецин, Республіка Польща)
- Ентоні Меннінг** декан з питань інтернаціоналізації Університет Кент. (Велика Британія).
- Майкл Джентіле** професор кафедри соціології та географії людини, факультет соціальних наук, Університет Осло (Норвегія).
- Свен Даніель Вульф** старший науковий співробітник, політична географія, Географічний факультет Цюріхського університету.

Українська географія у викликах війни :Збірник тез доповідей за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, 08-09 червня 2023 р / [За ред. І.О. Пилипенка, Д.С. Мальчикової]. – Херсон : Херсонський державний університет, 2023. – 104 с.

Укладач – Сергій Сімченко, асистент кафедри географії та екології ФБГЕ ХДУ

ISBN 978-617-7090-82-2

У збірнику матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції розглянуто теоретичні, методологічні й практичні аспекти, виклики та загрози розвитку географічної освіти та науки в умовах війни.

Визначено основні питання з географії конфліктів та географії війни, розглянуто та проаналізовано персональні рефлексії й трансформацію світогляду географів у війні, проведено аналіз та прогнозування зміни змісту і завдань географічної науки в умовах війни й у повоєнний час, розглянуто питання здобуття географічних знань й географічної освіти та її роль у формуванні соціальної відповідальності й просторового громадянства, визначено завдання й перспективи міжнародної співпраці географів

Збірник розраховано на фахівців-географів, працівників освіти, працівників органів державної влади й місцевого самоврядування, науковців, викладачів, аспірантів і докторантів, студентів.

УДК 911(477)"364"

Матеріали друкуються мовою оригіналів.

За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідають автори

ISBN 978-617-7090-82-2

© Херсонський державний університет

ЗМІСТ

<u>Автори</u>	<u>Тема доповіді</u>	<u>Сторінка</u>
ГЕОГРАФІЯ КОНФЛІКТІВ ТА ГЕОГРАФІЯ ВІЙНИ		
Джаман Василь Олексійович, Джаман Ярослав Васильович	<i>Географія міграцій населення України за умов війни в 2014 – 2021 роках</i>	7
Сливка Роман Радославович	<i>Географія територіально-політичних конфліктів: місце в системі наук, основні поняття, масштаби і завдання досліджень</i>	9
Заячук Мирослав Дмитрович	<i>Про терористичний акт росії на Каховській ГЕС</i>	10
Джаман Ярослав Васильович, Джаман Василь Олексійович	<i>Географія міграцій населення України за умов повномасштабної війни росії проти України</i>	12
Комлев Олександр Олександрович, Бейдик Олександр Олексійович, Бортник Сергій Юрійович, Філоненко Юрій Миколайович	<i>Роль географії в сучасній війні</i>	14
Молодецький Анатолій Емільович, Цвяткова Валентина Миколаївна	<i>Рятівна роль геліоенергетики для енергосистеми України у воєнний час</i>	15
Остапенко Павло Олегович, Бончковський Олександр Сергійович, Швайко Володимир Миколайович, Бончковський Андрій Сергійович, Тіфейн Енн Лукас	<i>Попередні результати оцінки впливу бойових дій на ґрунтовий покрив Харківської області: кейс Ізюмської територіальної громади</i>	17
Заячук Мирослав Дмитрович, Тіміш Родіка Яковлівна	<i>Фінансова складова розвитку територіальних громад Чернівецької області у період війни</i>	19
Тенькова Зоя Юріївна, Проніна Анна	<i>Виникнення ліній розмежування внаслідок російської агресії</i>	20

Стратегією сталого розвитку України до 2030 року; перерозподіл коштів для Херсонської, Миколаївської, Запорізької та Дніпропетровської областей по державних програмах аграрного спрямування, пільгового (в т.ч. молодіжного) будівництва та ін., збільшення нормативу зарахування ПДФО до бюджетів територіальних громад за рахунок зменшення ПДФО до державного бюджету; переорієнтація аграрної спеціалізації та перегляд програм регіонального розвитку; конкретні заходи з впливу на природний та механічний рух в демографічній політиці, з підтримки дрібного та середнього виробника сільськогосподарської продукції тощо; публічні звернення Верховної ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, Державного агентства водних ресурсів України (науково-технічної ради, басейнових рад), Українського географічного товариства, Всеукраїнської екологічної ліги, Професійної асоціації екологів України та інших до ООН і міжнародних партнерів з вимогою позбавлення права вето з країни терориста –росії в Раді Безпеки ООН.

Джаман Василь Олексійович, Джаман Ярослав Васильович

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ГЕОГРАФІЯ МІГРАЦІЙ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ЗА УМОВ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Повномасштабна війна росії проти України (з 24 лютого 2022 року) зумовила значні потоки вимушеної міграції населення України, катастрофічно зросла (у порівнянні з періодом війни 2014 – 2021 років) кількість біженців, внутрішньо переміщених осіб, тимчасово захищених осіб, примусово вивезених тощо.

Інформаційною основою аналізу територіальних особливостей вимушених міграційних потоків населення України слугували офіційні дані Міністерства соціальної політики України, Міжнародної організації з міграції (МОМ), Eurostat, Державної прикордонної служби України (ДПСУ), Агенства ООН у справах біженців (УВКБ ООН), аналітичного центру Cedoss.

Впродовж уже першого місяця після повномасштабного вторгнення росії на територію України вимушеними мігрантами (за матеріалами досліджень Міжнародної організації з міграції) стали приблизно 10,1 млн. українців, у тому числі: емігрували за кордон 3,6 млн. осіб (щоденно державний кордон перетинали до 150 тис. осіб), в межах України мігрувало майже 6,5 млн. осіб. Міграція в межах держави відбувалася залежно від географії бойових дій, тому міжрегіональний розподіл вибулих був наступним: зі східного регіону мігрували 2344,9 тис. осіб, з міста Києва та Київської області – 1936,8 тис., з північного регіону – 1302,0 тис., з

південного – 485,8 тис., центрального – 220,2 тис., західного – 187,9 тис. осіб. Найбільша кількість населення мігрувала в західний регіон України – понад 2,5 млн. осіб.

Частина українців мігрувала вдруге, оскільки за 2014 - 2021 роки війни вони вже здійснили переселення з тимчасово окупованих територій АР Крим, міста Севастополя і частини тимчасово окупованих територій у Донецькій і Луганській областях. Так, за 2021 рік (за матеріалами Міністерства соціальної політики України) на облік було поставлено 1459,2 тис. внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Найбільше їх було в Донецькій (512 тис.), Луганській (282 тис.), Харківській (136 тис.), Київській областях і місті Києві (163 тис. осіб). Оскільки ці регіони на початку повномасштабної війни опинилися в зоні бойових дій, колишні переселенці вимушені були мігрувати знову.

За експертними оцінками другого моніторингу вимушеної міграції під час війни Міжнародною організацією з міграції, на середину травня 2022 р. ВПО в Україні вважалися 7,1 млн. осіб. Проте, значна частина ВПО (4,5 млн. осіб) повернулася до місць свого постійного проживання.

За даними Державної прикордонної служби України станом на 24.05.2022 р. (за три місяці повномасштабної війни), з 24 лютого 2022 р. прикордонники оформили понад 7,4 млн. осіб, що перетнули державний кордон України в двох напрямках, у тому числі: виїхали понад 4,8 млн., вїхали – більше 2,2 млн. осіб. При цьому, з 10 травня почала реєструватися перевага імміграції над еміграцією. Частина реемігрантів повернулася на Батьківщину, щоб вступити до збройних сил України для захисту Вітчизни і рідних від ворога. Водночас, з тимчасово окупованих територій України (за матеріалами Уряду України станом на 26.05.2022 р.) було депортовано до Росії 1,4 млн. українців, у тому числі 230 тисяч дітей.

Кількість мігрантів, що перетнула державний кордон України після початку повномасштабної війни росії проти України (дані ООН станом на 15.11.2022 р.), становила: виїхали – 15,3 млн. осіб, повернулися – 7,7 млн., залишилися за кордоном – 7,6 млн. осіб. Згідно з опитуванням UNHCR: 87 % - це жінки з дітьми, 65 % жінок – працездатного віку, приблизно 70 % мігрантів мають вищу освіту; отже, це потужний працересурсний потенціал. У країнах Європи перебуває приблизно 4,5 млн. українців, вони активно інтегруються в європейський ринок праці.

Впродовж березня – жовтня 2022 р. (за даними Eurostat) українцям надано статус тимчасового захисту в таких країнах Європи: найбільше в Польщі – для 1489550 осіб, понад 847 тис. – в Німеччині, біля 450 тис. – в Чехії; більше 100 тис. – в Іспанії (148,6 тис.), Болгарії (141,4 тис.), Італії (138,8 тис.), Великобританії; від 50 тис. – до 100 тис. осіб – у Словаччині (98,6 тис.), Нідерландах (93,9 тис.), Австрії (85,5 тис.), Франції (80,2 тис.), Румунії (78,9 тис.), Швейцарії (65,6 тис.), Литві (62,1 тис.), Ірландії (61,8 тис.), Бельгії (58,3 тис.); від 25 тис. – до 50 тис. осіб – у Швеції (43,8 тис.), Португалії (43,1 тис.), Фінляндії (41,1 тис.), Естонії (38,6

тис.), Латвії (35,5 тис.), Данії (30,3 тис.), Норвегії (28,9 тис.), Угорщині (28,3 тис.); від 10 тис. – до 20 тис. осіб – у Греції (20,2 тис.), Хорватії (18,0 тис.), Кіпрі (11,5 тис.); а також у Словенії (6,9 тис.), Люксембурзі (4,7 тис.), Ісландії (1,9 тис.), Мальті (1,5 тис.) та Ліхтенштейні (360 осіб). Еміграція з України до Канади за період з 01.01.2022 р. до 28.05.2023 р. становила 227751 особи, в тому числі 156280 осіб за програмою СUAЕТ (канадсько-українського дозволу на екстрені поїздки).

**Комлев Олександр Олександрович, Бейдик Олександр Олексійович, Бортник
Сергій Юрійович, Філоненко Юрій Миколайович**

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Мелітопольський
державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Jan Kochanowski
University of Kielce, Ніжинський державний педагогічний університет імені Миколи Гоголя.*

РОЛЬ ГЕОГРАФІЇ В СУЧАСНІЙ ВІЙНІ

«Блаженний той, хто цей світ відвідав в його хвилини рокові». Такі думки часто навідуються, коли чуємо, що війна, яка нині відбувається в Україні, найбільша в ХХІ столітті за масштабами, нова за змістом, і яка здатна кардинально змінити існуючий світоустрій і ментальність як окремих людей, так і суспільства в цілому. Оскільки, вперше на теренах розвинутої території відбувається зіткнення 2 різних світоглядів - минулого (середньовічного) і сучасного (цивілізованого) світів. У війні, яка відбувається в Україні, застосовуються традиційна (конвенційна) зброя, але і новітні її види, які здатні знищувати геть усе. Україна нині стала полігоном, де випробовуються не тільки принципово нові високотехнологічні види зброї наступального і оборонного характеру, але періодично стає реальністю досі табульована тема використання (поки на тактичному рівні) зброї масового знищення (ядерної, хімічної, бактеріологічної), передбачається як це може вплинути на проведення окремих військових операцій, усю війну, але і наступні процеси (екологія, міграції населення, економіка).

Сучасна війна (не тільки в Україні) піднімає і питання, які менш значні для світу, але важливі для «ефективності» самої війни. Зокрема, про роль природнього середовища в сучасній війні? На наш погляд, природнє середовище залишається важливим її чинником, оскільки війна в ньому відбувається. Досвід, накопичений військовою метеорологією, гідрологією, геоморфологією, топографією дозволяє робити висновки, що погода, клімат, рельєф, річки і інші водні об'єкти, гірські породи, що складають поверхню, рослинність, які в комплексі і окремо вивчає фундаментальна наука про Землю - географія, не можуть «обійти»

**Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет**

Наукове видання

**ЗБІРНИК
тез доповідей за матеріалами
Міжнародної науково-практичної конференції
«УКРАЇНСЬКА ГЕОГРАФІЯ У ВИКЛИКАХ ВІЙНИ»
8-9 червня 2023 року**

Умовн. друк. арк. 12,09
Видавець і виготовлювач
Херсонський державний університет.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ХС № 69 від 10 грудня 2010 р.
73003, Україна, м. Херсон, вул. Університетська, 27.